

STAUP HELSEHUS

**«THE MIND IS A MUSCLE»
CAROLINA JONSSON**

**«HVERDAGSBEVEGELSER
& EFEMERE SOMMERFUGLER»
VIEL BJERKESET ANDERSEN**

Carolina Jonsson (f. 1975) er utdannet ved Kunstakademiet i Trondheim, bor i Hangelösa i Sverige og arbeider i Sverige og Norge. Hun arbeider hovedsakelig med film/video og fotografi.
www.carolinajonsson.com

Viel Bjerkeset Andersen (f. 1963) er utdannet ved Statens kunstakademi i Oslo og Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts i Paris, og bor og arbeider i Oslo. Hun arbeider hovedsakelig med stedsspesifikke verk i offentlige rom.
www.viel.no

I arbeidet med kunst til Staup helsehus har vi valgt å ta fram følgende tema: mellomrommet, forandringen. Helsehuset på Staup rommer mange forskjellige brukergrupper. Fokus ligger på mestring, bli frisk og håp; man er der i en periode av livet. Kanskje man kan se på oppholdet på Helsehuset som en overgang mellom to plasser, en terskelopplevelse eller et mellomrom.

Vi valgte kunstnerne Carolina Jonsson og Viel Bjerkeset Andersen til å lage kunstprosjekt for Helsehuset. De fikk oppgaven å lage kunstverk som kan ta seg for dette mellomrommet som en mulighet, der en tilstand går over i noe annet. Forfatter Eivind Hofstad Evjemo har skrevet to introduserende tekster om kunstprosjektene som forteller mer om de stemningsfulle og eksistensielle arbeidene som Jonsson og Bjerkeset Andersen har laget.

Annika Borg og Lisa Stålspets,
kunstkonsulenter

Carolina Jonsson

The Mind is a Muscle

*Det vakre bår ofta en nostalgisk sorg
Carolina Jonsson*

I arbeidet med videoverket *The Mind is a Muscle* har Carolina Jonsson blitt inspirert av professor i musikalsk gestaltning Åsa Undander-Scharin, som har forsket mye på hvordan våre følelser påvirkes av å se en robot danse på en skjerm. Eksperimentet viste at mennesket kan bli like berørt av å se en slik ytre og artifiisiell framstilling av bevegelse som om man selv bevegde seg fysisk. Dette sier noe om hvor grunnleggende forholdet er mellom det vi ser og hvordan kroppen registrerer inntrykkene. Dansen blir i dette eksempelet ikke bare noe fysisk, noe som skjer i verden, men kan også være *følelsen* av å bevege seg. Det får meg til å tenke på de ofte svært realistiske fallene man kan oppleve i en drøm, noe som tilsier at *fall-følelsen* er et av kroppens repertoar. Det gir et håpefullt perspektiv, at det å se noe utenfor seg selv også kan fremkalle nærvær og deltagelse.

Aktiveringen mellom øye og kropp er et element som Jonsson undersøker i sitt verk. Gjennom et abstrahert filmatisk og fotografisk uttrykk, møter tilskueren en kropp som befinner seg på ulike trinn i en bevegelse, i en dans. I et videoverk ser man danseren i et forløp, tilsynelatende uten begynnelse, uten slutt; bevegelser oppstår, opphører, kroppen forsvinner inn i mørket, kommer tilbake til et lyspunkt, den synker til jorden, den løfter seg opp, den utvider seg, den gjør seg liten. Bevegelsene er teknisk manipulerte, forsinkede, noe som gjør at den dansende kroppen får en skygge og et lys som følger etter den, som så å si *skjærer seg ut av mørket*. Dette bidrar til å gi verket et hypnotisk, nærmest kontemplativt uttrykk. Denne roen, dette fredfulle uttrykket inne på et helsehus, kan kanskje være med på å av-automatisere rommenes mer praktiske funksjon og rytme; kropper i arbeid, kropper på vei, kropper som jobber for å bli friske. Verket kan sies å tale til mellomrommene, til det indre, stille rommet som sykdom er med på å åpne. Å være syk handler for mange om følelsen av å vente (uttrykket i avisene: *livet mitt ble satt på vent*), at det skjer en nedskalering av hastighet, en forsinkelse i tanken. Om man følger Åsa Undander-Scharins så kan man si at det å betrakte dans kan få betrakteren til å bli oppmerksom på egen kroppslighet, se egne muligheter og begrensninger. At det dannes et nytt språk som kan hjelpe betrakteren å se og oppdage seg selv, utenfor egne innøvde mønstre.

Den franske renessansefilosofen René Descartes oppdeling av mennesket i kropp og sjel, skulle vise seg å bli en seig og slitesterk innsikt som fikk stor betydning for måten man har forstått kroppen på gjennom historien. I den decartianske modellen er kroppen "lav", den er knyttet til det dyriske, det urene, til det som blir sykt og dør, i motsetning til den plettfriske sjelen som lever videre, som overskrider sine jordiske premisser. Det tok langt tid før man brøt ned denne oppdelingen og innså kroppens fundamentale funksjon for hele menneskets livsverden. I dag kan man kanskje si at det har tippet over i det

motsatte, der kroppen, hvert fall *den perfekte kroppen*, dyrkes som et totem.

Kroppen er et uhyre sofistikert, men samtidig gåtefullt måleinstrument. Og med måleinstrument mener jeg ikke at den er et verktøy for fornuften, men at den er forutsetningen for at fornuften i det hele tatt kan eksistere som ide. Mennesket er hele tiden vendt mot sine omgivelser gjennom sansene; kroppen registrerer og sorterer uopphørlig informasjon som strømmer mot den i form av lys, lyd, lukt. Et menneske kan aldri møte sine omgivelser avsondret, det kan ikke se verden gjennom et rent blikk eller innta et nøytralt perspektiv. Å se er en kroppslig erfaring. For mange som opplever sykdom blir imidlertid kroppsnærværet ekstra signifikant; det blir vanskelig å glemme at den er der, noe som igjen får konsekvenser for hvordan den ser og sanser på. Jonssons verk forsøker å stimulere til kommunikasjon mellom kunst og betrakter – mellom øye og sjel? – og ønsker å stimulere menneskets naturlige behov etter å se og å bevege seg, å samtidig utfordre sykdommens ubevegelighet og isolasjon; å rykke blikket ut av kroppen og føre det inn i verden.

For en pasient og for de pårørende vil frykten for døden prege måten de forholder seg til tingene i rommet, til fargen, til det halvfulle vannglass, til de uspiste brødiskivene med størknet hvitost. I lyden av radiatorer som summer stille under vinduet eller i lukten av medisiner. Kunsten kan være med på å fortelle noe annet, kanskje også si noe vakkert, gi en inngang til en fri tanke. På flere steder i helsehuset vil man møte ulike stillbilder hentet ut fra det samme universet som i videoprojeksjonen i førsteetasjen. Men her er ikke lenger utøveren alene, hun viser seg sammen med versjoner av seg selv, hvilende eller bevegende på ulike stadier i et framrykk eller i en tilbaketrekning. På denne måten peker verket på både det sykliske over menneskelivet, over de ulike stadiene man befinner seg i, men også at de fleste av oss ikke dør alene. Det finnes faktisk en omsorg satt ut i systemet som vi kan stole på at vil fange oss opp.

Vi mennesker finnes i mange versjoner. Vi reiser gjennom menneskelivet både som kropp og som sjeler i livene til våre nærmeste.

Eivind Hofstad Evjemo

Viel Bjerkeset Andersen

Hverdagsbevegelser og efemere sommerfugler

Hva skjer med livet i møtet med sykdom? Det var et av spørsmålene Viel Bjerkeset Andersen stilte seg da hun begynte med arbeidet på Staup Helsehus. Verket *Hverdagsbevegelser og efemere sommerfugler* er et skulpturelt uttrykk for følelser som sykdom kan være med på å utløse; tap av kontroll, av mobilitet, av personlig frihet og orienteringsevne. Samtidig utgår verket fra nettopp stedet det befinner seg på, nemlig kartet over sentrumsgatene i Levanger. Slik kan man på et overordnet nivå si at verket tematisk undersøker det lokale som en geografisk størrelse i møtet med sykdom som en menneskelig tilstand.

Å bli syk handler om å bli rykket ut av det kjente og bli sluppet ned i noe nytt og fremmed. Det skjer en overgang fra å ha selvstendighet og selvrådighet, til å føle avhengighet og sårbarhet. Tittelen gjenspeiler spennet i denne livssituasjonen, mellom det hverdagslige – det som er våre livsbevegelser – mot de efemere sommerfuglene som lever i korte livssykluser. Hverdagsbevegelsene knyttes dermed til selve livssyklusen, den sier at *alle* skritt vi tar, enten det er opp trappene til Eiffeltårnet på bryllupsreise eller de femten skrittene fra institusjonsskyvedøren til pasientværelset sitt, er alle bevegelser som er *en del av livet*. *Hverdagsbevegelser og efemere sommerfugler* ønsker på flere måter å knytte det hverdagslige med det eksistensielle og det øyeblikkelige med det tidløse.

På trappeveggen ser man en sammensmeltning mellom to kontrære systemer, rutenettet og labyrinten. Materialet er i fluoriserende akryl som tilfører en særegen sanselighet til opplevelsen. Med rutenettet har Bjerkeset Andersen tatt utgangspunkt i kvadraturen i Levanger, byen oversatt til ren kartografi. Med labyrinten har hun inkludert et motsatt system, det som bryter opp, det som forvirrer, desorienterer og fører man bort fra “hjemmet”. Visuelt kan denne strukturen også se ut som en turbin som eter seg inn i eller *negerer* logikken i rutenettet.

Bjerkeset Andersen er opptatt av møtet mellom mennesker og kunst, å se hvordan kunst er, kan utløse visuelle dialoger. I verket finnes det ingen konkluderende og uttømmende lesning, tolkningen vil være avhengig av måten den enkelte ser på og tiden betrakteren investerer i det. Det er på mange måter et mystisk verk som kan lede tanker og blikk i flere retninger. Verket er både fascinerende formalt og teknisk, men kan også skape gjenkjennelse hos den som kjenner Levanger godt. Samtidig kommuniserer verket med Helsehuset som nettopp er bygd for å virke oversiktlig, men som like fullt for mange også kan oppleves labyrintisk.

Fra veggkvadraturen “sprenger” det seg ut en strek som forgreiner seg videre oppover langs trappen. Her vil streken etter hvert tre ut av veggen og innta en mer skulpturell form. Formen kan både assosieres til sløyfe, en oppløst knute og fungere som en slags visuell “omvei” som streken tvinges til å ta for å kunne “strekke” seg selv helt ut i forhold til rommet. Dette uttrykket

kan være med på tilføre en letthet, noe som frigjør seg de “strengere” linjene som Helsehuset ellers består av. Materialet er i lysømfintlig akryl, noe som fører til at kunstverket hele tiden vil ta opp i seg og variere ut fra hvordan lyset dreier i løpet av døgnet. Verket vil dermed både være det man konkret *ser*, men også fungere som en fasilitator for ulike lys- og skyggespill – små dirrende flekker av lys – langsmed rekkverk og på veggene.

Ved siden av veggverket vil det på noen vegger og vindusglass henge sommerfugler. Tegningene utføres i samme transparente, fargesterke akryl som “hovedskulpturen” og derfor inneha den samme lysømfintligheten. Sommerfuglene er basert på tegninger av hjernen som befinner seg på ulike modningsstadier av Alzheimer (Alzheimer kan på mange måter fungere som en “turbin” som eter seg inn i menneskelivet slik som vi kjenner det). Denne syntetiseringen av ytterpunktene “sykdom” og “frihet”, kan også assosieres til hovedskulpturens sammenføring av “kartet” og “labyrinten”.

Om man ser verkene opp mot hverandre, viser de en kunstnerisk interesse for å se det friske og det ufriske som del av det samme kretsløpet; å se hvordan sykdom er og alltid har vært et aspekt ved menneskets livsvilkår.

Et annet prosjekt Bjerkeset Andersen har arbeidet mye med de siste årene, knytter an til vei og transport, med et særlig fokus på kunst i tunneler. Det sentrale spørsmålet i denne konteksten er hvordan menneskenes opplevelser av omgivelsene sine endres idet bilen føres inn i mørket.

Mange kan kjenne på følelsen av monotoni inne i en tunnel, følelsen av å gli gjennom en underverden, av å være på et sted “utenfor” livet. Inne i en tunnel mister man kontakten med landskapet og de naturlige orienteringspunkter man ellers navigerer etter, man føres så å si gjennom en “tomrom” og blindt ut på den andre siden. Tunneler er på mange måter “døde” rom for en reisende, det er ingen som stopper opp. Det er heller ingen som tar et fotografi av utsikten, for det er ingenting å se.

For å skape kunst i et slik rom er det en rekke hensyn som må tas; kunstneren må vite hvordan sjåføren ser, tenker og “tar inn” omgivelsene, hun må ta hensyn til at oppmerksomhetsvinduet er kort, at kunsten ikke skal være en fare for sikkerheten og *samtidig* være bra og iøynefallende kunst. Denne kompetansen kan i møtet med arbeidet på Staup helsehus fungere som en *metafor* for en måte å tenke på. For sykdom utløser ofte følelser av tidløshet, at man er utenfor verden, utenfor det bevegelige, at man i stedet reiser i et tomrom. Men selv om et kunstverk aldri alene kan gjøre noen friske eller ta bort mørket, så kan det kaste et lys på noe usett, formulere noe som foreløpig bare mumles. Eller også bare skape et lys som treffer en hånd som griper rekkverket på vei opp eller ned en etasje.

Eivind Hofstad Evjemo

Foto: Siv Hilde Meen
Design: Joana Bruno/SMØR Press

Staup Helsehus, Staup 2, 7603 Levanger
www.levanger.kommune.no/stauphelsehus

